

Analysis of the books of Indian scholars about Jafar ibn Abi Talib

Syed Mahdi Meraj Razavi¹

(DOI): [10.22034/skh.2024.19640.1566](https://doi.org/10.22034/skh.2024.19640.1566)

Abstract

Original Article P 124 -152

Jafar ibn Abi Talib is known as one of the prominent Islamic personalities from the beginning of Islam until now among the Muslims of the world and India. Therefore, Indian scholars, in general, Shiites and Sunnis, have paid special attention to this character. As a result, some significant works about Jafar bin Abi Talib have been left behind as a scientific heritage, so the works that have been identified in this field are three, and each of these three works is related to one of the sects and professions belonging to India . Among these, one work belongs to Shia Imamiyah and its title is "Biography of Jafar al-Tayyar" authored by the famous historian and biographer of India Khan Bahadur Seyyed Olad Haidar Fouq Belgrami (d. 1942), the author of the magazines Ouswat al-Rasoul and Sira of Infallible Imama. The subject of this work is the history and biography of Jafar ibn Abi Talib. And another work is "Al-Rawz Al-Me'tar Fi Nasab Al-Sada Ale Jafar Al-Tayyar" authored by Sayeed Muhammad Morteza Belgrami Al-Zubaidi (1205 AH) and belongs to the Sufis of Qadiriyya dynasty. The subject of this work is the genealogy of Ale Jafar Tayyar. This is the oldest work of an Indian scientist in Arabic. This work was later translated into Urdu under the name of the genealogy of Ale Jafar al-Tayyar, and the third work belongs to a scholar of Brilavi profession, "Hazrat Sayeedona Jafar Tayyar" Adnan Ahmad Attari Madani.

Keywords: Jafar, Al-Tayyar, Zul Janahain, genealogy, Indian scientists, Belgrami.

1. PhD in History of Ahl al-Bayt, Islamic History, Sira and Civilization Complex, Al-Mustafa International University, India. S.Mahdi Me'raj Razavi@miu.ac.ir

Received: 2024/10/13 | Accepted: 2024/11/05

This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution4.0 | <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

تحلیل کتاب های علمای هند درباره حضرت جعفر بن ابیطالب (ع)

سید مهدی معراج رضوی^۱

شناسه دیجیتال (DOI): [10.22034/skh.2024.19640.1566](https://doi.org/10.22034/skh.2024.19640.1566)

نوع مقاله: علمی پژوهشی

چکیده

ص: ۱۵۲/۱۲۴

حضرت جعفر بن ابی طالب (ع)، به عنوان، یکی از شخصیت های برجسته ی اسلامی از صدر اسلام تا اکنون در جهان اسلام و شبه قاره هند مطرح بوده است. از این رو، مورخان شیعه و سنی هندی، توجه ویژه ای به این شخصیت داشته اند. در نتیجه آثاری قابل توجهی، درباره جناب جعفر بن ابی طالب (ع)، به عنوان میراث علمی به یادگار گذاشته اند؛ آثاری که در این زمینه شناسایی شده است، سه اثر ارزشمند از سه فرقه اسلامی هند است؛ یکی متعلق به شیعه امامیه «سوانح حیات جعفر الطیار»، تالیف خان بهادر سید، اولاد حیدر فوق بلگرامی (م ۱۹۴۲ م) و دومی وابسته به طریقت قادری «الروض المعطار فی نسب الساده آل جعفر الطیار»، تالیف سید محمد مرتضی بلگرامی الزبیدی (م ۱۲۰۵ ق) است موضوع این اثر نسب نامه آل جعفر طیار است و این کتاب کهن ترین و قدیمی ترین اثر هندوستان به زبان عربی است، که بعدها، به زبان اردو به نام «نسب نامه آل جعفر الطیار» ترجمه شده است و سومی مربوط نیز، با عنوان «حضرت سیدنا جعفر طیار»، تالیف عدنان احمد عطاری مدنی، به مسلک بریلوی است. مولف هر سه اثر، به نوعی وابسته به بلگرامی ها هستند؛ صاحب دو اثر اولیه واسطی زیدی بلگرامی و از یک شجره و نسب هستند. در حالی که نسب معنوی مولف اثر سوم از طریق احمد رضا خان بنیان گذار مسلک به خاندان بلگرام می رسد و هر سه اثر در میان فرقه خود تاثیر بسزایی دارد. هدف و نظر نگارنده، در این مقاله، تحلیل و بررسی آثار دانشمندان هندی، درباره ی حضرت جعفر بن ابی طالب (ع)، با روش توصیف - تحلیل و نقد و ارزیابی محتوای آن است.

کلید واژه ها: جعفر، الطیار، ذوالجناحین، نسب نامه، مورخان هند، بلگرامی.

۱ - دکترای تاریخ اهل بیت (ع)، گروه تاریخ اهل بیت (ع) مجتمع تاریخ سیره و تمدن اسلامی، جامعه المصطفی العالمیه، هند.

S.Mahdi Me'raj Razavi@miu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۲۲ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۵

مقدمه

حضرت جعفر ابن ابی طالب الطیار^(ع)، یکی از شخصیت‌های برجسته‌ی جهان اسلام است. ایشان، سرپرستی مهاجران مسلمان را به حبشه بر عهده داشته است و نیز، در میان مسلمانان جهان و هند مطرح است؛ بنابراین، مورخان اسلامی هندوستان اعم از شیعه و سنی توجه ویژه‌ای به شخصیت حضرت جعفر بن ابی طالب^(ع) و خدمات وی در راستای انتشار دین اسلام و نیز جایگاه او نزد پیامبر اکرم^(ص) داشته است. در نتیجه، آثاری فراوانی، در باره‌ی حضرت جعفر بن ابی طالب^(ع) به‌عنوان میراث و گنجینه‌ی علمی در تاریخ ماندگار شده است. سه اثر مستقل در موضوع خاص حضرت جعفر بن ابی طالب^(ع) به‌عنوان آثار عالمان هند شناسایی شده است. اگرچه مطالب زیادی در باره حضرت جعفر بن ابی طالب در کتاب‌های مختلف عالمان و دانشمندان هندی مثل تاریخ اسلام و سیره نبوی و تاریخ اهل بیت و تذاکر و صحابه نگاری، آمده است، ولی مد نظر نگارنده، در مقاله اثر مستقل در مورد حضرت جعفر ابن ابیطالب^(ع) است. از این رو، اثر سه گانه متعلق به سه فرقه اسلامی در هند، با روش توصیفی - تحلیلی به‌لحاظ محتوایی نقد و ارزیابی می‌گردد.

از میان این سه اثر، یکی به شیعه امامیه اختصاص دارد که به‌عنوان «ذکر الطیار سوانح حیات جعفر الطیار» از نظامی پریس لکهنو هند، در ربیع‌الثانی سال ۱۳۵۱ ق / ۱۹۳۲ م، به زبان اردو در ۱۱۰ صفحه، به چاپ رسیده است و مولف آن، مورخ هندی «خان بهادر سید، اولاد حیدر، معروف به فوق بلگرامی (م ۱۹۴۲ م)» است. وی یکی از شخصیت‌های برجسته، مشهور و دارای چندین اثر است، که مشهورترین آن‌ها، کتاب سیرت «اسوة الرسول و سیره ائمه طاهرین» و دیگر آثار است. کتاب سیرت «اسوة الرسول»^۱ پنج‌جلدی فوق بلگرامی در نقد کتاب سیرت «سیره النبی»^{۲-۳} مولانا شبلی نعمانی (۱۲۷۲ - ۱۳۲۲ ه ق)، مشهور به شمس‌العلماء، نگارش یافته است. موضوع کتاب، «ذکر جناب جعفر بن ابی طالب الطیار^(ع)» سوانح حیات و زندگانی حضرت جعفر بن ابی طالب^(ع) است.

اثر دوم متعلق به صوفیه طریقت قادریه است، که با عنوان «الروض المعطار فی نسب الساده آل جعفر الطیار»، توسط دار ابن الجری سعودیه عربیه، در ۱۷۱ صفحه، در سال ۱۴۳۳ ه ق / ۲۰۱۲ م،

۱. بلگرامی، اسوة الرسول از کاظم بک دپو دهلی سال ۱۹۳۵ م، چاپ اول.

۲. مولانا شبلی نعمانی (۱۹۱۴ م) نگارش کتاب سیرت به‌نام «سیره النبی» شروع کرد که بعداً توسط شاگرد وی مولانا سید سلیمان ندوی (م ۱۹۵۳ م) تکمیل گردید.

۳. شبلی نعمانی، سیره النبی، دار المصنفین اعظم گره، بی‌تا.

به چاپ رسیده است و تالیف شخصیت مشهور و جهانی «ابوالفیض سید محمد مرتضی زیدی^۱ واسطی^۲ بلگرامی^۳ الزبیدی^۴ (م ۱۲۰۵ ق)»، است. این کتاب از قدیمی ترین و کهن ترین اثر در باره حضرت جعفر بن ابی طالب الطیار^(ع)، متعلق به عالمان هندی است، که به زبان عربی نگارش و تدوین شده است که بعداً توسط مولانا محمد عیسی رضوی قادری به زبان اردو ترجمه شده و به نام «نسب نامه آل جعفر الطیار»، نشر شده است و موضوع این اثر «نسب نامه آل جعفر طیار» است. اثر سوم متعلق به مسلک بریلوی است. این یک اثر مختصر، تالیف عدنان احمد عطاری مدنی است، که با عنوان «حضرت سیدنا جعفر طیار»، از مرکز فیض مدینه در ماه جمادی الاولی، سال ۱۴۳۹ هـ / ۲۰۱۸ م، به زبان اردو به چاپ رسیده و مشتمل بر ۳۰ صفحه است. سؤالی که مطرح می شود، این است که چرا در بیان آثار ترتیب زمانی رعایت نشده است؟ کتاب «الروض المعطار فی نسب الساده آل جعفر الطیار» این اثر، با وجود این که قدیمی بوده و در مرحله دوم بیان شده است؟ در حالی که اثر فوق بلگرامی که متاخر بوده است، در مرحله اول بیان شده است. چه حکمتی دارد؟ در پاسخ این پرسش، ناگفته نماند؛ در بیان ترتیب، ترتیب زمانی لحاظ نشده، بلکه ترتیب مذهب مولف اثر، لحاظ شده است. از این رو، اول اثر شیعه امامیه و پس از آن، اثر تصوف و سپس اثر بریلوی آورده شده است.

آنچه در این مقاله مدنظر است، تلاش برای نقد و ارزیابی محتوای آثار دانشمندان هند در باره حضرت جعفر بن ابی طالب^(ع) با روش توصیفی – تحلیلی، بر اساس عناوین زیر ارائه می شود.

۱. آثار مورخان در باره حضرت جعفر بن ابی طالب^(ع)

آثاری که مورخان هندی درباره جعفر بن ابی طالب نوشته اند، عبارتند از:

- ۱.۱. «الروض المعطار فی نسب الساده آل جعفر الطیار»، سیدمحمد مرتضی بلگرامی الزبیدی (م ۱۲۰۵ ق)، این اثر، در ۱۷۱ صفحه، توسط دار ابن الجری سعودیه عربیه، در سال ۱۴۳۳ هـ / ۲۰۱۲ م. به عربی به چاپ رسیده و منتشر شده است.
- ۲.۱. «نسب نامه آل جعفر الطیار»، ترجمه ی به زبان اردو، «الروض المعطار فی نسب الساده آل جعفر الطیار»، تالیف سیدمحمد مرتضی بلگرامی الزبیدی (م ۱۲۰۵ ق)، است و ترجمه محمد

۱. چون نسب سید محمد مرتضی به زید بن علی ابن الحسین (ع) می رسد.

۲. چون بزرگان سید محمد مرتضی و بلگرامی ها از واسط بودند.

۳. چون بزرگان سید محمد مرتضی پس از فتح بلگرام همین جا سکونت گرفتند.

۴. چون سید محمد مرتضی از هند به قاهره مصر سپس از آن جا به شهر زبید مهاجرت کرد و در همان شهر سکونت کرد.

عیسی رضوی قادری و از دعوت قرآن آکادمی است. این اثر، نیز، در ۱۹۴ صفحه، در سال ۱۴۴۱ هـ ق / ۲۰۱۹ م، به مناسبت هفت صد و نود و پنجمین (۷۹۵) عرس فاتح بلگرام سید محمد صغری، به چاپ رسیده و منتشر شده است.

۳.۱. «سوانح حیات جعفر الطیار»، اثر خان بهادر سید، اولاد حیدر مشهور به فوق بلگرامی (م ۱۹۴۲ م)، است، که در ۱۱۰ صفحه، توسط نظامی پریس لکهنو هند، در ماه ربیع الثانی سال ۱۳۵۱ ق / ۱۹۳۲ م، به زبان اردو به چاپ رسیده و منتشر شده است.

۴.۱. «حضرت سیدنا جعفر طیار» نوشته‌ی عدنان احمد عطاری مدنی، است که در ۳۰ صفحه، توسط انتشارات مرکز فیض مدینه کراچی در جمادی‌الاولی سال ۱۴۳۹ ق / ۲۰۱۸ م، به زبان اردو به چاپ رسیده و منتشر شده است.

۲. زندگی‌نامه اجمالی حضرت جعفر بن ابی‌طالب^(ع)

جناب ابوعبدالله؛ حضرت جعفر بن ابی‌طالب الطیار^(ع) بنا بر نقل مشهور، در سال ۵۹۰ م، در مکه مکرمه، چشم به جهان گشوده است (ابن سعد، ۱۴۱۵: ج ۴، ۲۵؛ بلاذری، ۱۴۱۷: ج ۲، ۴۲؛ ابن عبدالبر، ۱۴۱۲: ج ۳، ۲۴۲) و دو سال از پیامبر اکرم^(ص) بزرگ‌تر و ده سال از حضرت امیر مومنان امام علی ابن ابی‌طالب^(ع) نیز، بزرگ‌تر بوده است. برخی منابع سال ولادت ایشان را ۵۹۵ م، بیان کرده‌اند؛ یعنی ۳۴ سال قبل از هجرت، ایشان چشم به جهان گشوده است. پدرش جناب ابوطالب بن عبدالمطلب بن هاشم و مادرش فاطمه بنت اسد بن هاشم بوده است. (بغدادی، ۱۴۰۰: ۴۵۷) بنابراین، جناب جعفر بن ابی‌طالب^(ع) از دو طرف، هاشمی است (ذهبی، ۱۴۱۴: ج ۲، ۸۸) و یکی از صحابه گرامی و پسر عموی نبی کریم اسلام^(ص) و برادر بزرگ، امیر مومنان امام علی ابن ابی‌طالب^(ع) بوده است. برخی منابع او را دومین نفر (زبیدی بلگرامی، ۱۴۳۳ / ۲۰۱۲ م: ۴۳) و برخی منابع دیگر، او را سومین نفر، پس از حضرت امام علی^(ع) و زید بن حارثه، جز ایمان آورندگان، می‌دانند؛ یعنی در میان مردان، دومین فرد یا به قولی، سومین فردی بوده است، که به پیامبر اکرم^(ص) و آیین او ایمان آورده است. (اصفهانی، ۱۴۱۹: ۳۲) لقب مشهور او طیار و ذوالجناحین (بلاذری، پیشین: ج ۲، ۴۳؛ ابن عساکر، ۱۴۱۵: ج ۱۹، ۳۶۸) است. او با اسما بنت عمیس ازدواج کرده و دارای چندین فرزند شد و در سال پنجم بعثت، در هنگام هجرت به حبشه، سرپرستی مسلمانان را به عهده داشت و در سال ششم هجری پیامبر اکرم^(ص)، جناب جعفر بن ابی‌طالب^(ع) را به برگرداندن مسلمانان از حبشه به مدینه، دستور داد و سپس جعفر بن ابی‌طالب الطیار^(ع) و او در سال هفتم،

همراه مسلمانان به مدینه برگشت. (ابن سعد، پیشین: ج ۴، ۲۵ و طبری، بی تا: ۴۹۴) همان سال فتح خیبر بود. مهاجران حبشه، «صاحب المهاجرین» نامیده شدند. جناب جعفر بن ابی طالب^(ع) در سال هشتم هجری، در سریه موته، (در کشور اردن امروزی)، به شهادت رسید و مزارش در موته اردن موقعیت دارد.

۳. تحلیل و بررسی آثار مورخان هند در باره حضرت جعفر بن ابی طالب^(ع)

۱.۳. کتاب شیعه امامیه

«ذکر الطیار (سوانح حیات جناب جعفر الطیار)»؛ نویسنده این کتاب، علامه خان بهادر سید، اولاد حیدر مشهور به فوق بلگرامی (م ۱۹۴۲ م)، است، که او یکی از شخصیت های علمی و دینی معاصر شیعه امامی و هم عصر شبلی نعمانی، بوده است.

۱.۱.۳. آشنایی با نویسنده

علامه خان بهادر سید، اولاد حیدر، معروف به فوق بلگرامی (م ۱۹۴۲ م)؛^۱ شیعه امامی است، که آثار بسیاری در موضوعات مختلف پدید آورنده است. یکی از مهم ترین آثار او «ذکر جعفر طیار» است.

او، یکی از مشهورترین عالمان دینی و شیعی مذهب، ادیب و نویسنده کثیرالتالیف هندوستان است، که در میان مردم هند (هندوستان) و پاک (پاکستان)، شهرت فراوانی دارد و حتی نامی او، در کتاب الذریعه (آقا بزرگ تهرانی، ۱۴۰۸: ج ۱، ۱۸۴) با همراه تالیفات ثبت شده است. او، در منطقه ی بلگرام در شهر هردوی اتر پردیس هند، متولد شده است. وی سپس از بلگرام به شهر آرای ایالت بهار هند مهاجرت کرد؛ زیرا همسرش، فرزند یک خانواده ای بود که او در سال ۱۹۴۲ چشم از جهان بست و قبرش در همان شهر است و او از خانواده معروف سادات زیدی واسطی بلگرام است. در این خانواده، همیشه شخصیت های معروف و برجسته علمی دینی و ادبی رشد کرده اند.

۲.۱.۳. آثار و تالیفات

فوق بلگرامی، یکی از عالمان مشهور شیعی مذهب و دارای آثار علمی بسیاری است. از این رو،

۱. مولف هر دو اثر، اول و دوم «علامه خان بهادر سید، اولاد حیدر، معروف به فوق بلگرامی (م ۱۹۴۲ م) و سید محمد مرتضی بلگرامی الزبیدی (م ۱۲۰۵ ق)، به خانواده و سلسله سادات بلگرام تعلق دارند و هردو از سادات زیدی واسطی بلگرامی و از یک نسباند ولی یکی از آن دو، یعنی فوق بلگرامی، پیرو مذهب شیعه و دیگری اش، سید مرتضی، اهل طریقت سلسله ی قادریه است؛ زیرا سادات زیدی واسطی بلگرامی، در دو گروه تشیع و تصوف دسته بندی شده اند.

آقا بزرگ تهرانی، وی را در کتاب الذریعه آورده است و آثار او را نیز، نامبرده (همان، ۱۴۸) و برخی از آن‌ها عبارت‌اند:

۱. «اسوه الرسول»،^۱ مشهورترین اثر وی در تاریخ و سیره نبوی است. این کتاب سیره پنج جلدی در نقد کتاب «سیره النبی»^۲ نوشته‌ی مولانا شبلی نعمانی؛^۳ معروف به شمس‌العلماء است،^۴ کتاب «سیره النبی»، این اثر نوشته‌ی مولانا شبلی، از عالمان بزرگ اهل سنت در هند است. مولانا شبلی، در کتاب «سیره النبی» حقایق بسیاری را درباره اهل‌بیت^(ع) کتمان کرده است و یا این‌که بیان نکرده است. چنان‌که، بلگرامی در مقدمه‌ی «اسوه الرسول» تصریح می‌کند، که نعمانی نسبت به اهل‌بیت^(ع) کینه و حسادت داشت و نسبت به شیخین و بنی امیه اظهار محبت ورزیده است. از این‌رو، بلگرامی کتاب سیره پنج جلدی در نقد «سیره النبی» پنج جلدی نعمانی و کتاب «اسوه الرسول» را تألیف کرد و در آن حقایق و خدمات و مقامات اهل‌بیت^(ع) آشکار کرده است و این کتاب را کاظم بک دیپو دهلی، منتشر کرد. که به معرفی کتاب «اسوه الرسول» و علت نگارش آن، توسط بلگرامی، پس از اشاره به فهرست دیگر، آثار وی، به‌طور مفصل‌تر پرداخته می‌شود.
۲. «سراج المبین فی تاریخ امیر المؤمنین»،^۵ دو جلد. ۳۶ «الزهرا: تاریخ و سیره حضرت

۱. بلگرامی اسوه الرسول، اثر کاظم بک دیپو دهلی در سال ۱۹۳۵ م.

۲. «سیره النبی»، اثر مولانا شبلی نعمانی، ملقب به شمس‌العلماء است. نگارش باقی‌مانده «سیره النبی» را شاگرد وی سید سلیمان ندوی به پایان رسانیده است. این اثر مشتمل بر پنج جلد است که در جلد اول، حالات عرب‌ها پیش از اسلام و تاریخ کعبه (مکه) و در جلد دوم، منصب نبوت و فرائض و شرایط آن، مطرح شده است و در جلد سوم، به بحث قرآنی و تاریخ و اسرار و حقایق آن پرداخته شده است و در جلد چهارم، معجزات را مفصلاً بحث کرده است و در جلد پنجم، آثار و تالیفات مستشرقان بیان شده است.

۳. مولانا شبلی نعمانی، (۱۲۷۲ - ۱۳۲۲ ق / ۱۸۵۷ - ۱۹۱۴ م)؛ معروف به شمس‌العلماء یکی از شخصیت معروف معاصر اهل سنت شبه قاره هند است که در زمان حکومت انگلیس، بر هند، زندگی می‌کرد و وی سوم ژوین در سال (۱۲۷۲ ه ق / ۱۸۵۷ م) در شهر اعظم گره هند، چشم به جهان گشود. وی علاوه بر تالیفات به زبان عربی و فارسی و اردو هندی و ترکی تسلط داشت و دانشگاه ملی شبلی را در سال ۱۸۸۳ م، تاسیس کرد.

۴. برخی از تالیفات مولانا شبلی نعمانی، عبارتند از: «سیره النبی»؛ پنج جلدی، سیره النعمان، الفاروق، المومن، الغزالی، امام ابن تیمیه، مولانا رومی و... است.

۵. سراج المبین فی تاریخ امیرالمؤمنین حضرت علی^(ع) جلد اول، این کتاب، در مطبعه یوسفی، در دهلی هند، در سال ۱۳۲۹ ق / ۱۹۱۱ م، چاپ شده است.

۶. بلگرامی، سراج المبین فی تاریخ امیرالمؤمنین حضرت علی^(ع) جلد دوم، این کتاب نیز، در مطبعه یوسفی، در دهلی هند، در سال ۱۳۲۹ ق / ۱۹۱۱ م، منتشر و چاپ شده است.

فاطمه زهرا^(س)»، ۴^۱. «سر و چمن در تاریخ امام حسن^(ع)»، ۵^۲. «ذبح عظیم؛ تاریخ و سیره امام حسین^(ع)»، ۶^۳. «صحیفه العابدین»، ۷^۴. «المآثر الباقریه»، ۸^۵. «الآثار الجعفریه»، ۹^۶. «العلوم الکاظمیه»، ۱۰^۷. «التحفه الرضویه»، ۱۱^۸. «تحفه المتقین»، ۱۲^۹. «سیره النقی»، ۱۰^{۱۰}. ۳۴. «سیره العسکری»، ۱۴^{۱۱}. «الدر المقصود فی حال الامام الموعود»، ۱۵^{۱۲}. «المحاسن و الاضداد». (آقا بزرگ تهرانی، پیشین: ۱۸۴) غیر از آن ها، اثر دیگری هم دارد ۱۶. «قرآن مجید و اقتصادیات کی تعلیم و تأکید»، ۱۷^{۱۳}. «مجموع کلام حصه اول»، ۱۸. «ذکر جعفر الطیار». ۱۴.

۱. الزهرا (احوال جناب فاطمه زهرا^(س))، این اثر بلگرامی، توسط انتشارات مقبول پریس، در دهلی هند، در سال ۱۳۴۰ ق/ ۱۹۲۲ م، چاپ شده است.
۲. سر و چمن در تاریخ امام حسن^(ع)، این اثر ایشان نیز، توسط انتشارات مقبول پریس، در دهلی هند، چاپ شده است، ولی تاریخ نشر آن، نامشخص است.
۳. ذبح عظیم (سوانح حیات امام حسین^(ع))، نوشته بلگرامی، است که انتشارات مقبول پریس، در دهلی هند، آن را چاپ کرده است، اما تاریخ نشر آن، نامشخص است.
۴. صحیفه العابدین، اثر بلگرامی، توسط نشر مقبول پریس، در دهلی هند، در سال ۱۳۲۶، چاپ شده است.
۵. مآثرات الباقریه، نوشته بلگرامی، در باره امام محمد باقر^(ع) است که توسط انتشارات مقبول پریس، در دهلی هند، چاپ و منتشر گردیده است، اما تاریخ نشر آن، نامشخص است.
۶. آثار جعفریه، این نوشته بلگرامی، در مورد آثار امام صادق^(ع) است که توسط انتشارات نظامی پریس، در لکهنو هند، به چاپ و نشر رسیده است ولی تاریخ نشر و چاپ آن معلوم نیست.
۷. العلوم الکاظمیه، این کتاب چنان که از عنوانش پیدا است، در باره دانش امام کاظم^(ع)، توسط بلگرامی، نگارش یافته و انتشارات نظامی پریس، در لکهنو هند، آن را چاپ و منتشر کرده است، ولی تاریخ نشر آن، نامعلوم است.
۸. التحفه الرضویه، نیز اثر بلگرامی، است که توسط نشر نظامی پریس، در لکهنو هند، منتشر شده است، ولی تاریخ نشر آن، مشخص نیست.
۹. تحفه المتقین، اثر بلگرامی، است که توسط مقبول پریس، در دهلی هند، در سال ۱۳۲۸ ق/ ۱۹۱۰ م، چاپ شده است.
۱۰. سیره النقی، اثر دیگر بلگرامی، است و نشر نظامی پریس، در لکهنو هند، آن را چاپ کرده است، ولی بدون تاریخ.
۱۱. العسکری^(ع)، این کتاب اثر بلگرامی، در باره حیات امام حسن عسکری است و انتشارات مقبول پریس، در دهلی هند، در سال ۱۳۴۰ ق/ ۱۹۲۲ م، آن را چاپ کرده است.
۱۲. در المقصود: یعنی احوال مهدی موعود، این کتاب اثر بلگرامی، توسط نشر مقبول پریس، در دهلی هند، بدون تاریخ، چاپ شده است.
۱۳. قرآن مجید اور اقتصاد کی تعلیم و تاکید، بلگرامی، توسط نشر نظامی پریس، در لکهنو هند، در سال ۱۳۵۶ ق/ ۱۹۵۷ م، چاپ شده است.

۳.۱.۳. معرفی کتاب «ذکر جعفر الطیار^(ع)»

کتاب «ذکر جعفر الطیار^(ع)» اثر علامه خان بهادر سید، اولاد حیدر، معروف به فوق بلگرامی (م ۱۹۴۲ م)، است که این اثر، در ۱۱۰ صفحه، در ماه ربیع الثانی سال ۱۳۵۱ ق / ۱۹۳۲ م، توسط انتشارات نظامی پریس، در لکهنو هند، به زبان اردو به چاپ رسیده و منتشر شده است.

۱.۳.۱.۳. علت نگارش کتاب

کتاب «ذکر جعفر الطیار^(ع)» در نقد دیدگاه و اندیشه‌ی «شبلی نعمانی» در «سیره النبی^(ع)» نسبت به اهل بیت^(ع) و حضرت عبدالمطلب و ابوطالب و اولاد آنان است. شبلی، یک عالم متعصب، سنی هندی بود. وی در «سیره النبی» فضایل اهل بیت عصمت^(ع) را نادیده گرفته و مقام آنان را کوچک شمرده و بزرگان مذهب خود را شخصیت‌های بزرگ نشان داده است. پس وی در نگارش سیره النبی از بیان حقایق اجتناب کرده است.

از آن جایی که «فوق بلگرامی» که هم‌عصر وی بوده است، در نقد «سیره النبی شبلی نعمانی»، کتاب پنج جلدی «اسوه الرسول»، را تالیف کرد و برای هریک از اهل بیت عصمت و طهارت^(ع) از حضرت امیر مومنان امام علی^(ع) و حضرت فاطمه زهرا^(س) تا امام موعود مهدی^(ع) یک کتاب مستقلی نوشت، تا حقایق را روشن کند و هم‌چنین، درباره حضرت جعفر بن ابی طالب^(ع)، کتابی به نام «ذکر جعفر الطیار» نوشته است؛ زیرا شبلی نعمانی، در کتاب «سیره النبی»، شخصیت و خدمات حضرت جعفر بن ابی طالب^(ع) را نادیده انگاشته است و حضرت جعفر طیار^(ع) را پنجاهمین نفر، از ایمان آورندگان به دین مبین اسلام بیان کرده است. فوق بلگرامی، دیدگاه شبلی نعمانی، را نسبت به بزرگان اهل بیت عصمت و طهارت^(ع)، در مقدمه‌ی کتاب از روی غفلت و نفرت (فوق بلگرامی، ۱۳۵۱ ق: ۸) بیان می‌کند و بنا بر روایت صاحب مشکات، سی و یکمین نفر در ورود به دین اسلام بیان شده است.

بنابراین، فوق بلگرامی، در این زمینه، به‌طور مفصل، به بحث، می‌پردازد و با استفاده از دلایل نقلی و عقلی و بهره گرفتن از قراین و شواهد، دیدگاه تقلیدی آن‌ها را مردود شمرده است. (ر. ک: همان، ۱۵ - ۲۷)

۱۴. ذکر جعفر الطیار، مهم‌ترین اثر بلگرامی، است که در ربیع الثانی سال ۱۳۵۱ ق، توسط انتشارات نظامی پریس، در لکهنو هند، چاپ و منتشر شده است.

۲.۳.۱.۳. محتوای کتاب

این کتاب، یک کتاب تاریخی و تحلیلی، در نقد گزارش شبلی نعمانی، نسبت به حضرت عبدالمطلب و ابوطالب و اولاد آنها است. با یک دیباچه کوچک (همان، ۷/۱۰) آغاز می‌گردد. حضرت جعفر ابن ابی طالب الطیار^(ع) را در این کتاب، مبلغ اسلام، معلم معارف اسلام، سفیر رسالت، مشیر و نماینده اسلام و مسلمانان و مقرر اسلام و مهاجر الی الله و مجاهد فی سبیل الله یاد کرده است و می‌گوید: شخصیت وی را به حد صنف خاص معرفی کرده است، در حالی که وی بالاتر از آن است. سپس زندگی‌نامه مختصری و رفاقت با نبی کریم اسلام^(ص) و خدمات وی و حضرت عبدالمطلب^(ع) و حضرت ابوطالب^(ع) و پسران آنان را بیان می‌کند. (همان، ۱۱ - ۱۴) سپس بحث سبقت حضرت جعفر ابن ابی طالب^(ع) و حضرت امیر مومنان امام علی^(ع) را در اسلام، مفصل بیان می‌کند؛ (همان، ۱۴ - ۲۰) زیرا شبلی نعمانی در «سیره النبی» او را پنجاهمین و یا سی و یکمین فرد از ایمان آورندگان به اسلام، بیان کرده است. در همین بحث واقعه نماز خواندن حضرت جعفر به امامت و به اقتدای پیامبر اکرم^(ص) با دستور حضرت ابوطالب^(ع) (محدث دهلوی، ۳۹۶ق: ج ۱، ۲۴) و بشارت ذوالجناحین بودن بیان شده است. (همان) پس ماجرای ازدواج و اهتمام آن توسط عمویش عباس را بیان می‌کند. (همان، ۲۰ - ۲۸) جعفر و عقیل را نسب‌شناس بی‌بدیل عرب می‌داند؛ (همان، ۲۶) و از صفحه ۳۰ تا ۴۳ به‌طور اختصاصی به بحث ایمان آوردن طالب بن ابی طالب پرداخته است و همه ماجرای هجرت به حبشه و زمینه‌سازی آن و سرگذشت آن‌جا و خدمات بیانات جعفر به‌طور مفصل، بیان شده است. (همان، ۴۴ - ۸۳) توجه ویژه‌ای نبی اکرم اسلام^(ص) نسبت به جعفر و مهاجران حبشه و در نهایت برتری مهاجران حبشه بر مهاجران مکه و مشاجر عمر با اسما بنت عمیر، (همان، ۸۹) را بیان کرده و سپس ماجرای جنگ موته را آورده است و در پایان بحث، فضایل و بیان لقب طیار و ذوالجناحین و نماز جعفر طیار^(ع) را توضیح می‌دهد.

۳.۳.۱.۴. نقاط قوت و ضعف کتاب

الف. نقاط قوت کتاب: بدون شک، نقاط قوت کتاب، چشم‌گیر است و می‌توان گفت: کتاب، یک کتابی جامع و مختصر درباره حضرت جعفر ابن ابی طالب^(ع) است و نقاط قوت و مثبت این کتاب، عبارتند از: فهرست منظم و منطقی، نظام‌مندی مطالب، جامعیت نسبت به موضوع کتاب، تحلیل گزارش‌ها و جمع‌بندی و نتیجه‌گیری در پایان هر بحث، نقل گزارش‌های متعدد از منابع متنوع،

۱ با استناد با روایت شیخ ولی‌الدین، صاحب مشکوه نقل از کتابش اکمال فی اسما الرجال.

تحلیل گزارش‌ها، استفاده از منابع مختلف، قدیم، دسته اول، دوم و منابع مشهور و به‌ویژه منابع قدیم و دسته اول دوم اهل سنت، ذکر متن عربی و فارسی همراه ترجمه اردو، نقل دیدگاه‌های مختلفی شبلی درباره‌ی شخصیت حضرت جعفر ابن ابی‌طالب الطیار^(۴)، در لابه‌لای کتاب، مستندسازی مطالب با روش علمی با شماره صفحات و بر عکس کتاب‌های قدیم که صرفاً نام کتاب و مصنف را ذکر می‌کردند.

ب. نقاط ضعف: آنچه از نقاط ضعف این کتاب به‌دست‌آمده است و می‌آید، عدم بیان منابع با مشخصات آن‌هم در پایان کتاب و عدم ذکر تمام گزارش‌های تاریخی ممکن است به‌منظور اختصار آمده باشد.

۴.۳.۱.۳. منابع مورد استفاده کتاب

منابع که در این کتاب از آن‌ها استفاده شده است، عبارتند از: ۱. سیره ابن هشام. (ابن هشام، بی‌تا) ۲. سیره ابن اسحاق. (ابن اسحاق، بی‌تا) ۳. الاستیعاب. (ابن عبدالبر، ۱۴۱۲ ق) ۴. صحیح بخاری (بخاری، ۱۹۹۰ م) ۵. سنن نسایی ۶. زرقانی اشراق مصابیح السیر المحمدیه بمزح اسرار المواهب اللدنیه. (زرقانی، ۱۴۱۷ ق) ۷. الکافی (کلینی، م ۳۲۹ ق / ۱۳۷۵ ش) ۸. ابن بابویه، الخصال المحموده و المذمومه. (ابن بابویه، ۳۱۱ - ۳۸۱ ق / ۱۴۱۰ ق) ۹. طبرسی، (م ۵۲۰ ق)، (الاحتجاج ۱۳۸۶ ق) ۱۰. تاریخ طبری (طبری، بی‌تا) ۱۱. تاریخ کامل، ۱۲. روضه الاحباب. (البرنی بی‌تا) ۱۳. معجم کبیر. (طبرانی ۲۰۰۶ م) ۱۴. اکمال فی اسما الرجال. (خطیب عمری، ۱۴۲۱ ق) ۱۵. انسان العیون. (شافعی، ۱۳۵۱ ق) ۱۶. المواهب اللدنیه بالملح المحمدیه فی السیره النبوه. (قسطالانی، ۲۰۰۸ م) ۱۷. بیهقی، الدلائل النبوه. (بیهقی، ۱۳۶۱ ش) ۱۸. مسند احمد. (امام ۲۰۰۸ م) ۱۹. حیاة القلوب. (مجلسی، ۱۳۸۴ ش)

۲.۳. کتاب تصوف

«الروض المعطار فی نسب الساده^۱ آل جعفر الطیار»

نویسنده کتاب، علامه سیدمحمد مرتضی الزبیدی بلگرامی (م ۱۲۰۵ ق)؛ یک شخصیت صوفیه از سلسله قادریه بلگرامی است.

۱.۲.۳. آشنایی با نویسنده

علامه ابوالفیض سید محمد بن عبدالرزاق الحسینی کنیه ابوالفیض و مشهور به مرتضی زبیدی

۱. مولف در مقدمه و در بحث شناخت کتاب، اسم کتاب را بدون کلمه الساده آورده است، ص ۴۱.

واسطی بلگرامی الزبیدی (م ۱۲۰۵ ق)، یک شخصیت صوفی مسلک و وابسته به سلسله‌ی قادریه است و در لغات، حدیث، رجال و انساب تبحر داشت و از بزرگان اهل تصنیف است. وی آثار بسیاری در موضوعات مختلف پدیدآورنده است. یکی از آثار وی «الروض المعطار فی نسب الساده آل جعفر الطیار» است. بعدا این اثر به نام «نسب نامه آل جعفر الطیار» توسط محمدعیسی رضوی قادری به زبان اردو ترجمه شد و از دعوت قرآن آکادمی منتشر شد.

او در سال ۱۱۴۵ ق / ۱۷۷۲ م، در منطقه بلگرام در شهر هردوی اتر پردیس هند متولد شد و او از وطن خود بلگرام به حجاز، سپس به یمن رفت و در شهر زبید یمن سکونت کرد. بنابراین، مشهور به زبیدی بلگرامی شد و در سال ۱۱۶۷ ق، قاهره مصری رفت و در آنجا اقامت کرد و در این کشور دست به تالیف «شرح قاموس» زد و با ۱۴ جلد پایان رساند. بسیاری او را هندی نمی‌دانند در حالی که او اصیل الهندی بود، ولی اجداد وی از عراق به بلگرام آمده بودند و در بلگرام سکونت کردند. وی در بلگرام به دنیا آمد. وفات وی در سال ۱۲۰۵ ق / ۱۷۹۱ م، در مصر اثر طاعون چشم از جهان فروبست. (ر. ک: به بلگرامی آزاد، (فارسی)؛ نوری، ۱۴۳۰ ق / ۲۰۰۹ م: ۳۰ - ۳۱)

۱.۱.۲.۳. نسب نامه بلگرامی

در این مجال، نسب نامه بلگرامی همراه با توضیحات برخی از بزرگان مرتبط به موضوع مقاله، تبیین می‌گردد. «علامه خان بهادر سید، اولاد حیدر، معروف به فوق بلگرامی (م ۱۹۴۲ م)» و سید محمد مرتضی بلگرامی الزبیدی (م ۱۲۰۵ ه) هردو از سادات زیدی واسطی بلگرامی و دارای یک نسب‌اند، ولی یکی از آنان؛ فوق بلگرامی، پیرو مذهب شیعه و دیگری؛ سید مرتضی، اهل طریقت و از سلسله قادریه است. چون سادات زیدی واسطی بلگرامی، در دو گروه تشیع و تصوف تقسیم شدند. ولی آن‌ها از یکدیگر چه دوره‌ای از هم جدا شدند، مشخص نیست، البته هنوز هم گرایش به شیعه امامیه در میان آن‌ها وجود دارد. سید محمد مرتضی بن سید محمد بن سید قادری بن سید ضیا الله بن سید خان محمد بن سید عبد الغفار بن سید تاج الدین بن سید حسین المعروف به سید دولاره بن سید حسن بن سید محمود بدهن بن سید بده بن سید جمال الدین بن سید ابراهیم بن سید سالار^۱ بن سید محمد صغری^{۲-۳-۴-۵} (نوری، ۱۴۳۰ ق / ۲۰۰۹ م: ۳۰ - ۳۱) بن سید علی بن

۱. سید محمد صغری صاحب دو فرزند بود سید سالار و سید عمر مزار آنان در بلگرام است و زیارت‌گاه خاص و عام است.

۲. سید محمد صغری سید محمد صغری بن سید علی بن سید حسین، سید محمد نوای سید حسین و دارای منصب الدعوه الصغری بود. بنابراین، معروف به صغری شد. وی فاتح سرزمین بلگرام بود و با فرمان سلطان

سید حسین^۱ بن سید ابوالفرح الثاني^۲ بن سید ابو الفراس بن سید ابوالفرح الواسطی بن سید داوود بن سید حسین بن سید یحیی بن سید زید بن سید علی بن سید حسن بن سید علی العراقي^۳ بن سید حسین بن سید علی بن سید محمد بن عیسی مؤتم الأشبال بن امام زید الشهيد بن الإمام زين العابدين بن سيدنا حسين بن اسدالله الغالب علی بن ابی طالب و سیده فاطمه الزهراء بضعه رحمه العلمین امام المرسلین». (همان)

۲.۱.۲.۳. آثار و تالیفات

وی آثار بسیاری در موضوعات مختلف پدیدآورنده است. برخی از مورخان، تعداد ۱۳۸ اثر از او نقل کرده‌اند. برخی از آن‌ها عبارتند از: ۱. تاج العروس من جواهر القاموس شرح قاموس عربی به عربی ۲۰ جلدی، (بلغرامی زبیدی، ۱۴۱۴ ق / ۱۹۹۴ م)، ۲. ایضاح المدارک بالافصاح عن العواتک

- شمس‌الدین التمش همراه سپاه عظیمی در سال ۶۱۲ ق، رو به بلغرام کرد و در ۶۱۴ ق، فتح کرد و با دستور سلطان مستقر شد. وی مرید و خلیفه خواجه قطب‌الدین بختیار کاکای اوشی چشتی بود. بنابراین، بلغرامی‌ها در اوایل پیرو سلسله چشتیه بودند و بعدها به سلسله طریقت قادریه گرایش پیدا کردند. (ر. ک: به بلغرامی، غلام علی آزاد، مآثر بلغرام (فارسی) و نوری، محمد نور الحسن، الله والے بلغرام کئے، ۱۴۳۰/۲۰۰۹ م)
۳. صاحب دو فرزند به نام‌های سید سالار و سید عمر بود سادات زیدی واسطی بلغرامی و بزرگان دینی و علمی و عرفانی و ادبی بلغرام و ماهراره و مسولی و آرا جلوه نسل همین دو برادر است در نسل سید محمد سالار سید محمد مرتضی زبیدی و سید آل رسول حسنین میان نظمی و پروفیسور سید محمدامین قادری بود و در نسل سید محمد عمر سید برکت‌الله مہراروی در اشعار فارسی و اردو تخلص عشقی و در ہندی تخلص پیمی بنیان‌گذار سلسله برکاتی قادری و سید غلام علی آزاد بلغرامی بود. (ر. ک: به بلغرامی، غلام علی آزاد، مآثر بلغرام (فارسی))
۴. مزار وی به عنوان فاتح بلغرام در بلغرام است و زیارت‌گاه خاص و عام عقیدتمند است.
۵. سید محمد صغری به عنوان فاتح بلغرام و امام‌العارفین در تاریخ ثبت و معروف شد وی در سال ۶۴۵ ق، به رحمت خدا پیوست مزار وی در بلغرام زیارت‌گاه خاص و عام است. (نوری، محمد نور الحسن، الله والے بلغرام کئے، ص ۴۱).
۱. سید حسین بن سید ابوالفرح الثاني بن سید ابوالفراس: از بارهه یکی از منطقه شهر مظفر نگر رو به بلغرام کرد. در آن زمان در بلغرام حکومت کفر بود سید حسین به خاطر قلت سپاه شکست خورد به بارهه برگشت. (ر. ک: به بلغرامی، غلام علی آزاد، مآثر بلغرام (فارسی) و نوری، محمد نور الحسن، الله والے بلغرام کئے، ص ۳۱).
۲. سید ابوالفرح الواسطی: همراه چهار فرزند خود سید ابوالفراس و سید ابوالفضایل و سید داود و سید معزالدین بنابر اصرار امیر بلد در زمان سلطات محمود غزنوی از واسط به غزنه هجرت کرد بعدا امیر واسط به کارش نادم شد درخواست برگشت به شهر واسط کرد سید ابوالفرح الواسطی همراه یک سید معزالدین به واسط برگشت و بقیه سه سید به نام‌های ابوالفراس و سید ابوالفضایل و سید داود رو به هند کردند. (ر. ک: به بلغرامی، غلام علی آزاد، مآثر بلغرام (فارسی) و نوری، محمد نور الحسن، الله والے بلغرام کئے، ص ۳۰-۳۱)
۳. سید علی العراقي: برای نجات از ظلم عباسیان در میان کوفه و بصره در شهر واسط سکونت گزید.

(دو جلدی مستدرک شرح قاموس)، ۳. اتحاف الساده المتقین بشرح احیا علوم الدین. ۴. اسانید الكتب الستة. ۵. عقود الجواهر آل منیقه فی ادله مذهب الامام ابی حنیفه. ۶. رفع الشکوی و ترویج القلوب فی ذکر ملوک نبی ایوب. ۷. عقد اللئالی المتناثره فی حفظ الاحادیث المتواتره. ۸. کشف اللثام عن آداب الایمان و الاسلام. ۹. رجال تاج العروس. ۱۰. غریب الحدیث فی تاج العروس. ۱۱. المشجر الکشف لتحقیق اصول الساده الاشراف. ۱۲. جذوة الاقتباس فی نسب بنی العباس. ۱۳. رساله عقد الجمال فی بیان شعب الایمان. ۱۴. نشوه الارتیاح فی بیان حقیقه المیسر و القداح. ۱۵. الروض المعطار فی نسب الساده آل جعفر الطیار. آثار وی، در کتاب خودش، الروض المعطار فی نسب الساده آل جعفر الطیار، تعداد ۱۰۲ اثر، بیان شده است. (زبیدی بلگرامی، ۱۴۱۴: ۱۹ - ۲۵)

۲.۲.۳. معرفی کتاب الروض المعطار فی نسب الساده آل جعفر الطیار

کتاب «الروض المعطار فی نسب الساده آل جعفر الطیار»، علامه ابوالفیض سید محمد مرتضی الحسینی الزبیدی بلگرامی (م ۱۲۰۵ ق)، توسط انتشارات دار ابن الجری سعودیه عربیه، در سال ۱۴۳۳ ق / ۲۰۱۲ م. به عربی به چاپ رسیده و مشتمل بر ۱۷۱ صفحه است. این کتاب به نام «نسب نامه آل جعفر الطیار»، ترجمه محمد عیسی رضوی قادری، به زبان اردو از دعوت قرآن آکادمی در سال ۱۴۴۱ ق / ۲۰۱۹ م. به مناسبت هفت صد و نود و پنجمین (۷۹۵) عرس فاتح بلگرام سید محمد صغری به چاپ رسیده و منتشر شد مشتمل بر ۱۹۴ صفحه است.

۱.۲.۲.۳. علت نگارش کتاب

وی دو علت را به عنوان هدف نگارش این کتاب بیان کرده است. (زبیدی بلگرامی، ۱۴۳۳ ق / ۲۰۱۲ م: ۲۹) اول این که مولف احساس کرده بود که در موضوع نسب آل جعفر، کتابی وجود ندارد. بنابراین، در کتاب قبل، از این کتاب، خوانندگان را وعده داده بود که انشاءالله یک کتاب مستقل در موضوع نسب آل جعفر طیار و شاخه های مختلف آن خواهد نوشت. پس با نگارش این کتاب به وعده خود وفا کرد. دوم گروهی از فرزندان جناب جعفر طیار، از منطقه نابلس، در مورد خود، درخواست نگارش کتاب کرده بودند. پس این کتاب برای نسب آل حضرت جعفر ابن ابی طالب، یک منبع شد.

۲.۲.۲.۳. محتوای کتاب

این کتاب، دارای مقدمه به قلم «سید عبدالله بن محمد آل الحسین حسینی و حسنی»، حامل سوانح حیات زبیدی است و مطالب کتاب در سه قسمت و یک ضمیمه، بیان شده است.

الف: آشنایی با شخصیت علمی و کاوش علمی سید مرتضی زبیدی بلگرامی، این قسمت به نه بخش مستقلی تقسیم و بیان شده است. در بخش اول: شناخت زبیدی، نام و تاریخ ولادت و وطن و

پرورش وی است. در بخش دوم: صفات خلقی و جسمی وی، در بخش سوم: خدمات حدیثی وی (تالیف و تدریس)، در بخش چهارم: شخصیت کلامی و شعری وی و در بخش پنجم: شیوخ و اساتید و در بخش ششم: شاگردان وی و در بخش هفتم: جایگاه وی در میان عالمان و در بخش هشتم: تالیفات و آثار او و در بخش نهم: ذکر وفات او، بیان شده است.

ب: شناخت کتاب: این قسمت، در مورد شناخت کتاب است که خود این قسمت دارای هشت بخش است که عبارتند از:

بخش اول: درباره نام کتاب است. بخش دوم: در موضوع و علل تالیف کتاب و بخش سوم: در مورد اهمیت کتاب و بخش چهارم: در باره منابع استفاده شده است و بخش پنجم: در باره روش تالیف کتاب و بخش ششم: در مورد آشنایی از نسخه‌های خطی کتاب و بخش هفتم: در این بخش، سیره و زندگی‌نامه حضرت جعفر طیار^(ع) مختصراً بیان شده است و یک سری بحث درباره حضرت جعفر بن ابی طالب^(ع) در نسب‌نامه سادات آل جعفر^(ع) قبل از بیان لقب جناب جعفر ابن ابی طالب^(ع) در صفحات ۶۱ - ۶۳ کتاب آورده شده است. (زبیدی بلگرامی، پیشین: ۶۱ - ۶۳) اما بحث‌های سیره و زندگی‌نامه حضرت جعفر طیار^(ع)، سیره حضرت جعفر طیار^(ع)، مشتمل بر چهار بخش است که در بخش اول: درباره نسب و محل ولادت (زبیدی بلگرامی، پیشین: ۴۲)، نام پدر و مادر و نسب با یک کنیه ابوالمساکین^۱ و یک لقب ذوالهجرتین^۲ مطالبی آمده است. در بخش دوم: درباره اسلام آوردن و هجرت حضرت جعفر طیار، به حبشه، (همان: ۴۳) اشاره شده است. مولف درباره نحوه ایمان آوردن ایشان به اسلام، چنین نظر دارد: «کان من السابقین الی الاسلام بعد اخیه علی (ع) بقلیل و کان الثانی من صلی مع رسول الله» (همان) در بخش سوم: درباره جایگاه و منزلت جعفر طیار، عندالله و عند رسول الله، (همان، ۴۴) مطالبی بیان شده است. در بخش چهارم: به واقعه جنگ موته و شهادت وی، (همان، ۴۵) اشاره شده است.

ج: نسب‌نامه سادات آل جعفر^(ع)

بحث در مقدمه «سید عبدالله بن محمد آل الحسین حسینی و حسینی» (همان، ۴۹ - ۵۳) نسب و مناقب حضرت جعفر طیار^(ع) (همان، ۵۴ - ۵۹) به صورت مفصل و همراه با بیان تاریخچه و کنیه و القاب و ویژگی‌ها و ازدواج و نام همسر و نام‌های فرزندان آنان، در ذیل بخش اول: حضرت جعفر

۱. کنه رسول الله (ص) ابوالمساکین لانه یعطف علی المساکین و یتفقدهم و یجلس معهم.

۲. انه هاجر من مکه الی حبسه و منها الی المدینه.

طیار^(ع) (همان، ۶۰ - ۱۱۹) و سپس به عبدالله بن حضرت جعفر ابن ابی طالب الطیار^(ع) (همان، ۶۳ - ۶۷) و نیز، به معاویه بن عبدالله بن حضرت جعفر طیار^(ع) (همان، ۶۸ - ۶۹) و هم چنین به اسماعیل بن عبدالله بن حضرت جعفر بن ابی طالب الطیار^(ع) (همان، ۷۰ - ۷۱) و به اسحاق بن عبدالله بن حضرت جعفر طیار^(ع) (همان، ۷۱) و به عقاب فرزندان آنان تا ص ۱۱۹ پرداخته شده است.

د. ضمیمه کتاب

دو ضمیمه به عنوان تکمله در پایان کتاب آمده است. یکی تکمله از سید محمد ناجی سلیمی (همان، ۱۲۴ - ۱۳۰) و تکمله دیگری از سید حسن سلیم (همان، ۱۳۰ - ۱۳۵) در این دو تکمله افرادی از آل حضرت جعفر بن ابی طالب الطیار^(ع) از وفات زبیدی بلگرامی تا صدسال شناسایی شده و نام برده اند.

ملاحق: نسب آل حضرت جعفر طیار (ع) به صورت شجره نامه، در این قسمت، بیان شده است.

(همان، ۱۳۷ - ۱۴۹)

۳.۲.۲.۳. نقاط قوت و ضعف کتاب

الف. نقاط قوت کتاب، چشم گیر است و می توان گفت: کتاب، یک کتابی جامع در مورد نسب آل حضرت جعفر^(ع) و کتاب مستند در سیره وی است و نقاط قوت و مثبت کتاب، عبارتند از: یک اثر تخصصی و قدیم در مورد نسب شناسی آل حضرت جعفر طیار^(ع) است. این اثر، یک اثر جامع است و برای اثرهای بعدی جایگاه منبع را دارد. به زبان عربی فصیح تدوین شده است. استفاده از منابع تخصصی و قدیم و مورد اعتماد و از منابع دسته اول است.

۴.۲.۲.۳. منابع مورد استفاده

منابع استفاده شده در این کتاب را می توان در دودسته، تفکیک کرد. یکی منابع تخصصی انساب و شجره نامه ها و دوم کتاب های تاریخ و سیره است.

الف. منابع تخصصی انساب و شجره ها: تهذیب الانسان و نهایه الاعقاب از شیخ شرف عبیدی، سرالسلسله العلویه از ابی نصر بخاری، المفاهیم بلاذری، المشجر الانسان لآل بیت النبوه مشجر، رکن الدین، عمده الطالب فی انساب آل ابی طالب از ابن عنبه، المشج الکشاف لاصول الساده الاشراف (بحر الانساب) از ابن عمیدالدین نجفی، الضوئ الملامع لاهل القرن التاسع از الحافظ سخاوی و نسب قریش زبیری - الشجره المبارکه.

ب. منابع تاریخ و سیره: این قسمت عبارتند از: التاريخ الكبير بخاری، نذرات الذهب ابن عماد، تهذیب التهذیب ابن حجر، طبری، تاریخ طبری، از ابن جریر طبری، الثقات ابن حبان، صحیح

بخاری، سنن ترمذی، مستدرک نیشابوری، المعجم الکبیر، المعجم الاوسط. طبرانی و المعجم الصغیر، از طبرانی، تاریخ اسلام از ذهبی، معجم الشیوخ ابن علی حداد و احیا علوم الدین از محمد غزالی.

۵.۲.۲.۳. اهمیت کتاب

اهمیت این اثر را می‌توان از چند لحاظ، تحقیق و بررسی کرد:

۱. اهمیت کتاب از خود موضوع کتاب پیدا است.
۲. قدیم‌ترین کتاب در این موضوع است. این اثر متعلق به پایان قرن دوازدهم است.
۳. مصنف این اثر، شخصیت بزرگ و جهانی و متخصص چندین علوم است.
۴. مصنف این اثر، شخصیت متخصص در علوم انساب زمان خود بوده و در این علوم بی‌نظیر بوده است.

۵. استفاده از منابع قدیم و تخصصی و معتمد از منابع دسته اول، است.

۶. این اثر، خلاصه و تکمله آثار، ما سبق در این مورد است.

۷. اولین اثر، در این موضوع مخصوص است.

۸. تمام شاخه‌های نسب آل جعفر از حضرت جعفر تا حیات مصنف، بیان شده است.

۹. تاثیر این کتاب، پس از مصنف، دو تکمله دیگر به این کتاب اضافه شد.

۶.۲.۲.۳. روش نگارش

۱. تمام شاخه‌های نسب آل جعفر از حضرت جعفر تا حیات مصنف، همراه محل سکونت و ویژگی‌های خاص آن بیان شده است.

۲. ذکر فرزندان طبقه اول و دوم حضرت جعفر بن ابی‌طالب الطیار^(ع)، به‌عنوان اولاد حضرت جعفر طیار^(ع) و دوم عبدالله به‌صورت مختصر، آمده است، مثل، زندگی‌نامه و ویژگی‌های خاص آنان بیان شده است، ولی برای شخصیت‌های بعدی اکتفا به ذکر اسامی آنها شده است.

۳. شخصیت‌های بعدی، اگر کثیر النسل بودند و یا شخصیت‌های ممتاز بودند، به‌طوری تفصیلی بیان شده‌اند

۴. اگر در میان آنان کسی ویژگی خاصی داشت، مثل عالم، مفتی و شاعر، پس ویژگی آنها، بیان شده است.

۷.۲.۲.۳. نسخه خطی این اثر

این اثر، دارای چندین نسخه خطی است و یکی از آن‌ها، متعلق به خزانه تیمور است و در مورخه ۱۳۰۴ ق، نگارنده آن، توسط سید حسن سید احمد سلیم بوده است که تحقیق کننده کتاب، دسترسی به اولین نسخه آن، داشته است.

۸.۲.۲.۳. ترجمه اردو این اثر

این کتاب، به نام «نسب نامه آل جعفر الطیار الطیار»، ترجمه محمدعیسی رضوی قادری است که به زبان اردو از دعوت قرآن آکادمی، در سال ۱۴۴۱ ق / ۲۰۱۹ م، به مناسبت هفتصد و نود و پنجمین (۷۹۵) عرس فاتح بلگرام سید محمد به چاپ رسیده و مشتمل بر ۱۹۴ صفحه است. در آغاز کتاب ۲۲ بیت شعری، در منقبت و ستایش حضرت جعفر ابن ابی طالب الطیار، در نتیجه فکری شاعر محمد میکایل ضیایی آمده است و پس از آن دو تقریظ، به آمده است: تقریظ اول: از تحریر سید محمد اویس مصطفی سجاده نشین سرکار بزرگ^۱ بلگرام، است.

بنابراین، در این بحث، ضرورت دارد که اول، سید محمد مرتضی زبیدی بلگرامی معرفی شود. او در اصل، اصیل الهندی بوده است، ولی مردم هند او نمی شناسند. در تقریظ او تاریخ و اهمیت سرزمین بلگرام، بیان شده است. تقریظ دوم: از تحریر محمد رضا اوسی، رئیس مدرسه بریلوی است. در این تقریظ، تاریخ بلگرام و زندگی نامه و خدمات زبیدی بلگرامی بیان شده است. این کتاب، یک مقدمه دارد و در مقدمه کتاب، در آن، فضایل و جایگاه سادات در قرآن و روایات و انشعاب آن بین شده است.

۳.۳. کتاب مسلک بریلوی

کتابی که در مسلک بریلوی، در باره جایگاه، شخصیت، فعالیت‌ها و خدمات و ویژگی‌های شخصیتی جناب جعفر بن ابی طالب^(ع) نگاشته شده است، کتابی است، به نام «حضرت سیدنا جعفر طیار» نویسنده‌ی این کتاب، عدنان احمد عطاری مدنی است؛ یک شخصیت علمی و دینی وابسته به سلسله بریلوی تعلق داشته است.

۱.۳.۳. آشنایی با نویسنده

عدنان احمد عطاری مدنی، یک شخصیت بریلوی مسلک به تعبیر مروج پیروی سلسله قادریه

۱. چون فاتح بلگرام، سید محمد صغری، صاحب دو فرزند به نام‌های سید سالار و سید عمر بود و مزار سید سالار به عنوان سرکار بزرگ و مزار سید عمر، به عنوان سرکار کوچک معروف است.

رضویه عطاریه (قادریه رضویه ضیاییه عطاریه، ۱۴۳۹ ق / ۲۰۱۸ م: ۲۰) است. وی یک شخصیت علمی و دینی وابسته به سلسله بریلوی مسلک است و کار عمده وی تالیف و تدریس است و در مدارس مرکزی کراچی جامعه المدینه و عالمی مدنی مرکز و فیضان مدینه و باب المدینه کراچی نایل به کرسی تدریس است. (ماهنامه صفر ۱۴۴۰هـ)

۱.۱.۳.۳. آثار و تالیفات

عدنان احمد عطاری مدنی، دارای چندین مقاله، است و به عنوان «سیره بزرگان دین» دارد که چندین شماره در ماهنامه فیضان مدینه، چاپ و منتشر شده است.

۲.۱.۳.۳. معرفی کتاب «حضرت سیدنا جعفر طیار»

کتاب «حضرت سیدنا جعفر طیار»، اثر عدنان احمد عطاری مدنی، توسط مرکز فیض مدینه، در جمادی الاولی سال ۱۴۳۹ ق / ۲۰۱۸ م، به زبان اردو به چاپ رسیده و مشتمل بر ۳۰ صفحه است.

الف. علت نگارش کتاب

علت نگارش این اثر، بیان نشده است. ولی از قرائن و محتوای کتاب، مشخص می گردد، که نشر و اشاعه سیره بزرگان منظور است، طوری که آثار دیگری وی به عنوان سیره بزرگواران. نگارش شده است.

ب. محتوای کتاب

این کتاب، یک کتاب مختصر تاریخی و توصیفی است، که درباره ی زندگی نامه حضرت جعفر ابن ابی طالب الطیار به نام «حضرت سیدنا جعفر طیار» است.

این کتاب، بدون مقدمه از بحث کنیه و القاب شروع کرده است و برای وی دو کنیه ابوعبدالله و ابوالمساکین و چهار لقب جواد، طیار، ذوالجناحین و صاحب الهجرتین بیان شده است. سپس به ویژگی های اخلاقی او می پردازد و او را بیست پنجمین یا سی و یکمین نفر با استناد با روایت الاصابه برمی شمارد. پس از آن، ماجرای هجرت به حبشه را به طور مفصل، بیان می کند و نیز برگشت از حبشه به مدینه و ماجرای جنگ موته و شهادت اش، را مورد بررسی قرار می دهد و عمر او را در هنگام شهادت ۳۳ ساله می داند، در حالی که در بحث اولیه او را ده سال بزرگتر از حضرت امیر مومنان امام علی ابن ابی طالب^(ع) پذیرفته است.

ج. نقاط قوت و ضعف کتاب

۱. نقاط قوت کتاب

یکی از مهم ترین و محوری ترین، نقاط قوت آن، ارائه بحث های تاریخی و حدیثی است؛ تمام

گزاره های تاریخی و حدیثی، با استناد بیان شده است. نقطه ی قوت دیگری، هم استفاده از منابع متنوع و متعدد و قدیم و دست اول و دوم، است که به منابع مشهور و بزرگان اهل سنت استناد کرده است.

۲. نقات ضعف کتاب

این کتاب، یک کتاب صرفاً توصیفی است؛ یعنی نویسنده، تنها به توصیف گزاره ها، پرداخته و از هرگونه تحلیل، خالی است و مقدمه ای هم ندارد، به متن عربی و فارسی استناد نشده است، بلکه صرفاً به ترجمه ی اردو اکتفا شده است و نیز نتیجه گیری و منابع تفصیلی هم در پایان کتاب نیامده است.

د. منابع مورد استفاده

در این کتاب، از این منابع استفاده شده است: سنن ترمذی، (ترمذی، ۱۴۱۹ ق) سبل الهمدی و الرشاد، (ابن کثیر، ۷۰۰ - ۷۷۴ ق)، (۱۴۱۱ ق) تفسیر احمدیه، (ملا جیون، ۱۳۲۷ ق) الاصابه، (ابن حجر عسقلانی، ۱۴۱۴ ق) المستدرک حاکم نیشابوری، (۳۷۳ ق)، (بی تا) ابن سعد الطبقات (ابن سعد، ۱۴۱۵ ق) صحیح بخاری (بخاری، ۱۹۹۰ م). الدلائل النبویه. (بیهقی، ۱۳۶۱ ش) المواهب زرقانی، (زرقانی، ۱۴۱۷ ق) تاریخ ابن کثیر. (ابن کثیر ۱۴۱۱ ق) روض الانف (سهیلی اندلسی، ۱۹۹۷ م) المعجم الکبیر، (طبرانی، ۱۹۸۳ م) المعجم الاوسط (طبرانی، ۱۴۱۵ ق) و التغیب و الترهیب (جوزی اصفهانی، ۵۳۵ ق)، (قاهره، بی تا).

ه. اثرپذیری و اثرگذاری

یکی از مشکلات نویسندگان اهل سنت هند (مورخان مکتب بریلوی و دیوبندی)، در موضوع سیره و فضایل و مناقب حضرت جعفر ابن ابی طالب الطیار^(ع) و دیگر افراد اهل بیت^(ع) است که از نوشته ها و آثاری بزرگان مسلک خود متاثرند در نتیجه دیدگاه بزرگان خود شان را نسبت به حضرت جعفر طیار^(ع) و دیگر افراد اهل بیت^(ع) پیروی می کنند. پس «عدنان احمد عطاری مدنی» مولف این اثر، هم از روش مورخان اهل سنت، مستثنی نیست و درباره حضرت جعفر طیار^(ع)، کاملاً از دیدگاه بزرگان خود پیروی کردند. به عنوان نمونه در سابقه ایمان آوردن حضرت جعفر ابن ابی طالب^(ع)، ایشان را پنجاهمین و یا سی و یکمین نفر بیان کرده است، که به پیامبر اکرم^(ص) ایمان آورده است؛ همان طوری که شبلی نعمانی، در «سیره النبی» بیان کرده است و حتی از همان منابعی که شبلی در این باره، استفاده کرده او هم از همان منابع، بهره برده و استفاده کرده است.

اما در خصوص اثرگذاری کتاب، باید گفت که این اثر، در موضوع «سیره حضرت جعفر طیار^(ع)»،

یک اثر مختصر و اجمالی در حد آشنایی نگارش یافته است؛ بنابراین، تاثیری بر افکار نویسندگان ندارد. هرچند در ذهن خوانندگان تاثیراتی فراوانی دارد؛ زیرا پیروان مسلک بریلوی، فقط کتاب دانشمندان مسلک خود را مورد مطالعه قرار می‌دهند و به‌عنوان سند بیان می‌کنند؛ زیرا نسبت به فرقه‌ها و مسلک‌های دیگر، نگاه منفی دارند و دیگران را ضاله و گمراه می‌دانند. بریلوی‌ها؛ متعصب‌ترین گروه اهل سنت هند هستند و حتی آن‌ها اجازه‌ی ورود افراد دیگر مسلک‌ها و فرقه‌ها، را به مساجد خود نمی‌دهند و اگر کسی در نماز جماعت به غیر بریلوی اقتدا کند و یا در تشییع جنازه غیر بریلوی شرکت کند، نکاحش باطل می‌شود.

ز. نقد برخی از گزارش‌ها

مؤلف اثر با استناد به کتاب «روض الانف» (سهیلی الاندلسی، ۱۹۹۷ م: ج ۴، ۱۲۶) سن جناب جعفر بن ابی‌طالب^(ع) را در هنگام شهادت ۳۳ ساله، می‌داند. در حالی که این گزارش با مسلمات تاریخی و دیگر قرائن سازگاری ندارد. بنابراین، سن حضرت امیر مومنان امام علی^(ع)، ۲۳ ساله در نظر گرفته شده است، در حالی که سن حضرت جعفر طیار، در آن هنگام نزدیک به ۳۰ سال بوده است و دوم در هنگام هجرت حضرت جعفر طیار^(ع) به حبشه ۱۳ یا ۱۴ ساله بوده است، که در حبشه، از مسلمانان نمایندگی می‌کرد و پس ۴۱ ساله بودنش درست است. هم‌چنین در باره سابقه ایمان آوردن حضرت جعفر طیار^(ع) را پنجاهمین و یا سی و یکمین نفر بیان کرده است. در حالی که دانشمندان منصف اهل سنت؛ وی را از اولین افرادی ایمان آوردندگان به اسلام می‌شمارند. خود سید مرتضی زبیدی بلگرامی چنین تعبیر را به‌کار برده است «کان من السابقین الی الاسلام بعد اخیه علی^(ع) بقلیل و کان الثانی من صلی مع رسول‌الله» (زبیدی بلگرامی، پیشین: ۴۹ و نجیب‌آبادی، بی‌تا: ج ۱، ۹۸)

نکات پایانی

چند نکته در پایان مقاله با در نظر گرفتن موضوع مقاله و درباره مصنفان اثر لازم به ذکر است. نکته اول: مؤلف هر دو کتاب اول و دوم، از سرزمین بلگرام، از سادات زیدی واسطی بلگرامی و از یک سلسله نسب هستند، ولی یکی از آن‌ها فوق بلگرامی پیرو مذهب شیعه و دیگری سید مرتضی اهل طریقه سلسله قادریه است؛ زیرا سادات زیدی واسطی بلگرامی در دو گروه تشیع و تصوف دسته بندی شدند؛ اما مشخص نشده است که این‌ها در چه دوره‌ای از یک دیگر، جدا شدند. البته هنوز هم گرایش به شیعه امامیه در میان آن‌ها وجود دارد.

نکته دوم: سرزمین بلگرام هند، در زمان و دستور سلطان شمس‌الدین التمش، توسط سید محمد الدعوه الصغری زیدی واسطی، در سال ۶۱۴ ق، فتح شد و سادات زیدی واسطی، از آن

زمان، به این سو، در آن جا، مستقر شده اند.

نکته سوم: سید محمد صغری فاتح بلگرام؛ مرید و خلیفه خواجه قطب الدین بختیار کاکی اوشی چشتیه (ر. ک: به کتاب چشتی نظامی، شبیر حسین، سیرت طیبه، خواجه قطب الدین بختیار کاکی اوشی.) بوده است و سپس سید محمد صغری در طریقه چشتیه مسلک بوده که بعدها این خانواده به قادریه تغییر مسلک دادند.

نکته چهارم: سرزمین بلگرام از لحاظ علم و عرفان و ادبیات، جایگاه خاصی داشت و شخصیت های فراوانی علمی و عرفانی و ادبی را از اوایل فتح بلگرام (۶۱۴ ق) تا این دوره، در خود پرورش داده است. شخصیت برجسته عرفانی سید عبدالواحد و شخصیت عرفانی برکت الله بنیان گذار سلسله قادریه برکاتیه و سید آل رسول مہراروی پیر احمد رضا بنیان گذار سلسله ی بریلوی و سید محمد مرتضی و غلام علی آزاد بلگرامی و فوق بلگرامی، در این سرزمین زیستند.

نکته پنجم: احمد رضا خان بنیان گذار سلسله بریلوی؛ مرید و جانشین معنوی از همین خانواده بود که پیرو مرشد وی سید آل رسول قادری مہراروی (قصورری، ۲۰۰۴: ۲۶۵؛ قادری، ۲۰۲۰: ۱۷۶؛ عطاری، ۲۰۱۳: و اعظمی، ۲۰۱۳ م) بوده است؛ یکی از شخصیت عرفانی عبدالجلیل بن عبدالواحد از بلگرام به مہراره ہجرت کرده بود؛ بنابراین، احمد رضا خان به خاطر بیعت به این خاندان و سلسله قادریه، قادری گفته می شود که وی از سلسله قادریه رضویہ (ہمان) ادامہ پیدا کرده و سلسله رضویہ به امجدیہ و ضیائیہ و عطاریہ منشعب شدہ است.

نکته ششم: مولف ہر سہ اثر اول و دوم و سوم، بہ نوعی وابستگی بہ خانوادہ و سلسلہ بلگرام دارند. مصنف اول و دوم از لحاظ نسب وابستہ بہ بزرگان بلگرامند؛ زیرا ہردو سادات زیدی واسطی بلگرامی و از یک نسب ہستند. مصنف سوم، از لحاظ سلسلہ معنوی وابستہ بہ بزرگان بلگرام است؛ زیرا احمد رضا خان، بریلوی بنیان گذار و یک مسلک، مرید و خلیفہ؛ یکی از شخصیت های خانوادہ بلگرام است.

نکته ہفتم: بزرگان بلگرام در اوایل چشتیہ و فاتح بلگرام بودند و سید محمد صغری مرید و خلیفہ خواجه قطب الدین بختیار کاکی اوشی بود کہ بہ مرور زمان، این خانوادہ بہ قادریہ پیوستند؛ یکی از شخصیت های بلگرام بہ نام سید عبدالجلیل از بلگرام بہ مہراره ہجرت کردہ و سلسلہ قادی برکاتی را کہ یکی از فرزند وی بہ نام سید برکت اللہ بنیان گذاری کردہ است.

نتیجه‌گیری

برایند این پژوهش نشان می‌دهد: سه کتاب مستقل، در موضوع خاص حضرت جعفر بن ابی‌طالب^(ع) به‌عنوان اثر از عالمان هند شناسایی شده، متعلق به سه فرقه مختلف اسلامی است. اگر چه مطالب زیادی درباره حضرت جعفر بن ابی‌طالب در کتاب‌های مختلف عالمان و دانشمندان هندی مثل تاریخ اسلام و سیره نبوی و تاریخ اهل‌بیت^(ع) و تذاکر و صحابه نگاری آمده است، ولی ربط با موضوع مقاله ندارد. سرزمین بلگرام هند، در زمان سلطان شمس‌الدین التمش، در سال ۶۱۴ ق، توسط سید محمد الدعوه الصغری زیدی واسطی فتح شد. از آن زمان سادات زیدی واسطی، در این‌جا مستقر شدند و به‌نام بلگرامی‌ها معروف‌اند. این سرزمین از نظر علم، عرفان و ادبیات جایگاه خاصی داشت و شخصیت‌های فراوان علمی، عرفانی و ادبی از اوایل فتح بلگرام (۶۱۴ ق) در این سرزمین حضور داشتند.

مؤلف هر سه اثر اول و دوم و سوم به نوعی وابستگی، به خانواده و سلسله‌ی بلگرام دارند؛ مصنف اول و دوم از لحاظ نسب، وابسته به بزرگان بلگرام هستند؛ زیرا هردو از سادات زیدی واسطی بلگرامی و از یک نسب‌اند، ولی یکی از آن‌ها؛ یعنی فوق بلگرامی پیرو مذهب شیعه و دیگری اش، سید مرتضی اهل طریقه‌ی سلسله‌ی قادریه است؛ زیرا سادات زیدی واسطی بلگرامی در دو گروه تشیع و تصوف، دسته بندی شدند؛ اما این‌که آن‌ها در چه دوره‌ای از یکدیگر، جدا شدند، مشخص نیست. البته هنوز هم گرایش به شیعه امامیه، در میان آن‌ها وجود دارد و مصنف سوم، از لحاظ سلسله معنوی وابسته به بزرگان بلگرام است؛ زیرا احمد رضا خان بریلوی بنیان‌گذار مسلک بریلوی و یکی از شخصیت‌های خانواده بلگرام، سیدی به‌نام آل رسول قادری مہراروی (بلگرامی) بوده است. بنابراین، احمد رضا خان را قادری می‌گویند و او سلسله‌ی قادری رضوی را بنیان‌گذاری کرد.

منابع

قرآن مجید

نهج البلاغه

۱. ابن بابویه، محمد بن علی بن بابویه (۱۴۱۰ ق)، الخصال المحموده و المذمومه (شیخ صدوق) (۳۱۱ - ۳۸۱ ق)، به کوشش علی اکبر غفاری، قم، دفتر انتشارات اسلامی، وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
۲. ابن اثیر، علی بن محمد (۱۴۱۵ ق)، اسد الغابه فی تمییز الصحابه، بیروت، دار الکتب العلمیه، بیروت، منشورات محمد علی بیضون.
۳. ابن اسحاق، محمد (بی تا)، السیره، دراسات التاریخ الاسلامیه، [بی جا]، [بی نا].
۴. ابن کثیر، اسماعیل بن عمر (۱۴۱۱ ق / ۱۹۹۰ م)، البدایه و النهایه فی التاریخ (۷۰۰ - ۷۷۴ ق)، بیروت، مکتبه المعارف، چاپ اول.
۵. ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی (۱۴۱۴ ق)، الاصابه فی تمییز الصحابه، بیروت، دار الکتب العلمیه، منشورات محمد علی بیضون، چاپ اول.
۶. ابن سعد، محمد بن سعد (۱۴۱۵ ق)، الطبقات الکبری، بیروت، دار الکتب العلمیه، منشورات محمد علی بیضون، چاپ اول.
۷. ابن شهر آشوب، محمد بن علی (م ۵۸۸ ق)، (۱۳۷۶ ق)، مناقب آل ابی طالب، به کوشش گروهی از اساتید نجف، المکتبه الحیدریه، چاپ اول.
۸. ابن عبدالبر، یوسف بن عبدالله (۱۴۱۲ ق / ۱۹۹۲ م)، الاستیعاب فی معرفه الاصحاب، بیروت، دار الجیل، چاپ اول.
۹. ابن عساکر، علی بن حسن هبه الله شافعی دمشقی (۱۴۱۵ ق)، تاریخ مدینه دمشق، به کوشش علی شیر، بیروت، دار الفکر.
۱۰. ابن کثیر دمشقی، اسماعیل بن عمر (۱۹۳۵ م)، البدایه و النهایه، مصر، مطبعه السلفیه.
۱۱. ابن هشام الحمیری، عبدالملک (بی تا)، السیره النبویه، تحقیق مصطفی السقا و ابراهیم الایاری و عبدالحفیظ شلبی، بیروت، دار المعرفه، چاپ اول.

۱۲. ابوالفرج اصفهانی، علی بن حسین (۱۴۱۹ ق)، مقاتل الطالبین، بیروت، موسسه الاعلمی للمطبوعات، چاپ اول.
۱۳. اعظمی، ضیا المصطفی قادری نوری (۲۰۱۳ م)، شجره طیبه (قادریه رضویه امجدیه)، مکتبه مدینه مرکز فیضان مدینه کراچی.
۱۴. امام احمد بن حنبل (۲۰۰۸ م)، مسند الامام احمد بن حنبل، بیروت، دار الکتب العربیه، چاپ اول.
۱۵. بخاری، محمد بن اسماعیل (۱۹۹۰ م)، صحیح بخاری، مصر، الاعلی للثنون الاسلامیه.
۱۶. البرنی محمد عاشق الہی (بی تا)، روضه الاحباب، بیروت، دار الارقم بن ابی الارقم.
۱۷. برکاتی سید اولاد رسول محمد میان قادری (۱۹۲۷ م)، خاندان برکات، برکاتی پبلیشرز کراچی.
۱۸. بغدادی، ابوجعفر محمد بن حبیب (۱۴۰۰ ش)، المحبر، تهران، انتشار سروش، چاپ اول.
۱۹. بلاذری، احمد بن یحیی (۱۴۱۷ ق)، انساب الاشراف، تحقیق سهیل صادق زکار و ریاض زرکلی، بیروت، دار الفکر.
۲۰. بلگرامی، غلام علی آزاد (۱۹۱۰ م)، مآثر بلگرام (فارسی)، مفید عام آگره.
۲۱. بلگرامی الزبیدی، علامه ابوالفیض سید محمد مرتضی الحسینی (۱۴۳۳ ق / ۲۰۱۲ م) الروض المعطار فی نسب الساده آل جعفر الطیار، ریاض، دار ابن الجری سعودیه عربیه.
۲۲. بلگرامی الزبیدی، علامه ابوالفیض سید محمد مرتضی الحسینی (۱۴۱۴ ق / ۱۹۹۴ م) تاج العروس من جواهر القاموس، بیروت، دار الفکر.
۲۳. بلگرامی، علامه خان بهادر سید، اولاد حیدر، معروف به فوق بلگرامی (۱۳۵۱ ق)، ذکر جعفر الطیار، لکهنو، انتشارات نظامی پریس.
۲۴. _____ (۱۳۴۲ ق / ۱۹۲۳ م)، اسوه الرسول (سوانح حیات مقدسه سید المرسلین)، ج ۱، آگره هند، شمسی مشین پریس.
۲۵. _____ (۱۳۴۴ ق / ۱۹۲۴ م)، اسوة الرسول (سوانح حیات مقدسه سید المرسلین)، ج ۲، آگره هند، شمسی مشین پریس.
۲۶. _____ (۱۳۴۷ ق)، اسوه الرسول (سوانح حیات مقدسه سید المرسلین) ج ۳، لکهنو، نشر نظامی پریس.

۲۷. _____ (۱۳۲۹ ق / ۱۹۱۱ م)، سراج المبین فی تاریخ امیرالمؤمنین حضرت علی^(ع)، ج ۱، دهلی، نشر مطبعه یوسفی.
۲۸. _____ (۱۳۲۹ ق / ۱۹۱۱ م)، سراج المبین فی تاریخ امیرالمؤمنین حضرت علی^(ع)، ج ۲، دهلی، مطبعه یوسفی.
۲۹. _____ (۱۳۴۰ ق / ۱۹۲۲ م)، الزهرا (احوال جناب فاطمه زهرا^(س))، دهلی، انتشارات مقبول پریس.
۳۰. _____ (بی تا)، سر و چمن در تاریخ امام حسن^(ع)، دهلی، انتشارات مقبول پریس.
۳۱. _____ (بی تا)، ذبح عظیم (سوانح حیات امام حسین^(ع))، دهلی، انتشارات مقبول پریس.
۳۲. _____ (۱۳۲۶ ق)، صحیفه العابدین، دهلی، نشر مقبول پریس.
۳۳. _____ (بی تا)، مآثرات الباقریه، دهلی، انتشارات مقبول پریس.
۳۴. _____ (بی تا)، آثار جعفریه، لکهنو، انتشارات نظامی پریس.
۳۵. _____ (بی تا)، العلوم الکاظمیه، لکهنو، انتشارات نظامی پریس.
۳۶. _____ (بی تا)، التحفه الرضویه، لکهنو، انتشارات نظامی پریس.
۳۷. _____ (بی تا)، سیره النقی، لکهنو، انتشارات نظامی پریس.
۳۸. _____ (۱۳۲۸ ق / ۱۹۱۰ م)، تحفه المتقین، دهلی، نشر مقبول پریس.
۳۹. _____ (۱۳۴۰ ق / ۱۹۲۲ م)، العسکری^(ع)، دهلی، انتشارات مقبول پریس.
۴۰. _____ (بی تا)، در المقصود یعنی احوال مهدی موعود، دهلی، نشر مقبول پریس.
۴۱. _____ (۱۳۵۶ ق / ۱۹۵۷ م)، قرآن مجید اور اقتصاد کی تعلیم و تاکید، لکهنو، نشر نظامی پریس.
۴۲. _____ (۱۳۵۱ ق / ۱۹۳۲ م)، المحاسن باب المفاخرت (فضایل و مناقب اهل بیت^(ع))، لکهنو، نشر نظامی پریس.
۴۳. بیہقی، احمد بن حسین (۱۳۶۱ ش)، الدلائل النبوه، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ اول.
۴۴. بیہقی، ابوالفضل (۱۴۰۰ ش)، تاریخ بیہقی، تهران، انتشارات مرکز، چاپ اول.
۴۵. ترمذی، محمد بن عیسی (۱۴۱۹ ق / ۱۹۹۹ م)، صحیح ترمذی، تحقیق و شرح احمد محمد شاکر، قاہرہ، دار الحدیث، چاپ اول.

۴۶. جوزی اصفهانی، اسماعیل بن محمد بن فضل (بی‌تا)، التغیب و الترهیب، تصحیح ایمن بن صالح شعبان، قاهره، دار الحديث، چاپ اول.
۴۷. چیشتی نظامی، شبیر حسین (۲۰۰۵ م)، سیرت طیبه خواجه قطب‌الدین بختیار کاکی اوشی، لاهور، نشر اکبر بک دی پو.
۴۸. زرقانی، محمد بن عبدالباقی (۱۴۱۷ ق)، اشراق مصابیح السیر المحمدیه بمزج اسرار المواهب اللدنیه، بیروت، دار الکتب العلمیه، منشورات محمد علی بیضون، چاپ اول.
۴۹. زینی دحلان، احمد (۱۴۲۱ ق)، السیره النبویه، بیروت، دار الفکر، چاپ اول.
۵۰. ذهبی، ابوعبدالله شمس‌الدین محمد بن احمد (۱۴۱۴ ق)، سیر اعلام النبلا، بیروت، موسسه الرساله، چاپ اول.
۵۱. سمهودی شافعی، علی بن عبدالله (۱۴۱۹ ق)، وفاء الوفا باخبار دار المصطفی، بیروت، دار الکتب العلمیه، منشورات محمد علی بیضون، چاپ اول.
۵۲. _____ (۲۰۰۶ م)، وفاء الوفاء باخبار، دارالمصطفی، به‌کوشش محمد محیی‌الدین عبدالحمید، بیروت، دار الکتب العلمیه، منشورات محمد علی بیضون، چاپ اول.
۵۳. سهیلی اندلسی، ابوالقاسم عبدالرحمان بن خطیب (۱۹۹۷ م) روض الانف، شرح و تحقیق عبدالرحمان وکیل، دار الکتب الاسلامیه، چاپ اول.
۵۴. شبلی نعمانی، محمد (بی‌تا)، سیره النبی، دار المصنفین اعظم گره.
۵۵. شمس شامی، محمد بن یوسف (۱۴۱۴ ق)، سبل الهدی و الرشاد فی سیره خیر العباد، به‌کوشش عادل احمد عبدالموجود و علی محمد معوض، بیروت، دار الکتب العلمیه.
۵۶. طبرانی، سلیمان بن احمد (۲۰۰۷ م)، المعجم الاوسط، قاهره، مکتبه ابن تیمیه.
۵۷. _____ (۲۰۰۶ م)، المعجم الکبیر، قاهره، دار الحرمین للطباعه و النشر و التوزیع.
۵۸. طبری، محمد بن جریر (بی‌تا)، تاریخ طبری (تاریخ الامم و الملوک)، تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم، بیروت، دار احیا التراث العربی.
۵۹. طبرسی، احمد بن علی (۱۳۸۶)، الاحتجاج علی اهل اللجاج، به‌کوشش سید محمدباقر موسوی خراسان، نجف، دار النعمان، چاپ اول.
۶۰. عطاری مدنی، عدنان احمد (۱۴۳۹ ق / ۲۰۱۸ م)، حضرت سیدنا جعفر طیار، کراچی، انتشارات مرکز فیض مدینه.

۶۱. عطاری، محمدالیاس قادری رضوی (۲۰۱۳ م)، شجره قادریه رضویه ضیاییه عطاریه، کراچی، نشر مکتبه مدینه مرکز فیضان مدینه.

۶۲. قادری، محمدعسی رضوی (۱۴۴۱ ق / ۲۰۱۹ م)، نسب نامه آل جعفر الطیار الطیار، دعوت قرآن آکادمی.

۶۳. قادری مجیب الله (۲۰۲۰ م)، شجره قادریه برکاتیه رضویه، اداره تحقیقات امام احمد رضا، چاپ اول.

۶۴. قادریه رضویه ضیاییه عطاریه (۱۴۴۰ ق)، ماهنامه فیضان، مدینه کراچی، ماه صفر.
۶۵. قسطلانی، شهاب الدین (۲۰۰۸ م)، المواهب اللدینیہ بالملح المحمدیہ فی السیرہ النبوه، [بی جا]، مکتب اسلامی.

۶۶. قصوری، محمد صادق (۲۰۰۴ م)، مشایخ قادریه رضویه (برکاتیه) لاهور، نشر زاویه پبلیسرز.
۶۷. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۳۷۵ ش)، الکافی، به کوشش علی اکبر غفاری، تهران، دار الکتب الاسلامیه، چاپ اول.

۶۸. لاری، رخسانه نگهت (۱۹۹۰ م)، علامه سید مرتضی بلگرامی زبیدی حیات اور علمی کارمانه، لکھنو، آل ایندا میر اکادمی.

۶۹. متقی هندی، علاء الدین علی بن حسام الدین (۱۴۱۳ ق)، کنز العمال، بیروت، موسسه الرساله، چاپ اول.

۷۰. مدنی عطاری، ابوعبید (۱۴۳۹ ق / ۲۰۱۸ م)، «سیدنا جعفر طیار»، ماهنامه فیضان مدینه دعوت اسلامی، جمادی الاولی.

۷۱. محدث دهلوی، شاه عبد الحق (بی تا)، اشعه اللمعات، لکھنو، نشر منشی نونلکشور.

۷۲. _____ (بی تا)، مدارج النبوة، لکھنو، نشر منشی نونلکشور.

۷۳. محدث دهلوی، شاه ولی الله دهلوی (۱۳۹۶ ق)، سرور المحزون، ترجمه متاب عیون العین، انتشار احسان، چاپ اول.

۷۴. مجلسی، محمد باقر (۱۳۸۴ ش)، حیاہ القلوب، تحقیق علی امامیان، قم، انتشار سرور، چاپ اول.

۷۵. ملاجیون، احمد ابن سعید (۱۳۲۷ ق)، تفسیر احمدیه فی آیات الاحکام، قندهار، دار الاشاعه العربیه، چاپ دوم.

۷۶. موسوی خویی، سید ابوالقاسم (۱۴۰۳ ق)، معجم رجال الحدیث، بیروت، دار الزهراء، چاپ اول.

۷۷. نجیب آبادی، اکبر (بی تا)، تاریخ اسلام، لاہور، مکتبہ الخلیل.
۷۸. نظامی، خلیق احمد (۱۹۸۵ م)، تذکرہ مشایخ چشت، دہلی، ندوہ المؤلفین اردو بازار.
۷۹. نوری، محمد نور الحسن (۱۴۳۰ ق / ۲۰۰۹ م)، اللہ والے بلگرام کے، مخدوم ملت لائبریری پرتاب گرہ ہند، چاپ اول.
۸۰. الحاکم نیشابوری، ابو عبد اللہ محمد بن حمدویہ (۱۴۱۱ ق / ۱۹۹۰ م)، المستدرک علی الصحیحین، تحقیق مصطفیٰ عبدالقادر عطا، بیروت، دار الکتب العلمیہ، چاپ اول.
۸۱. یعقوبی، احمد بن ابی یعقوب (۱۴۱۵ ق)، تاریخ یعقوبی، بیروت، دار الصادر، ترجمہ محمد ابراہیم آیتی بیرجندی، بیروت، دار صادر، چاپ اول.